

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ГРЕЧКИ

***Анотація.** Перехід до нових умов господарювання загострив проблему підвищення ефективності виробництва. Формування круп'яного виробництва вимагає необхідність розвитку інтегрованої структури, що об'єднує виробництво, переробку і реалізацію продукції з метою збільшення ефективності в умовах інтеграції економіки в світове співтовариство.*

***Ключові слова:** економічна ефективність, урожайність, круп'яні культури, конкурентоспроможність.*

Постановка проблеми. Сучасні аспекти економічної перебудови України свідчать, що серед багатьох проблем, які є найбільш гострими та суперечливими і потребують радикального вирішення, це проблеми пошуку дієвих засад розвитку аграрного сектору та сільськогосподарських підприємств зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичні підвалини дослідження конкурентоспроможності заклали перш за все класики економічної теорії – А.Сміт, Д. Рікардо Й.Шумпетер, П.Самуельсон, Майкл Портер тощо. Дослідженню конкурентоспроможності в Україні все більше уваги приділяють такі вітчизняні науковці як Я.Базиліук, О.Білорус, Ю.Мацейко, Б.Буркинський, С.Купринюк, С.Савчук, О.Шнипко, М.Бутко, Т.Омельяненко, Т.Харченко та ін.

Формулювання цілей статті. Цілі, що порушені в даній публікації сприяють всебічному аналізу щодо підвищення конкурентоспроможності виробництва та реалізації зерна гречки та дасть змогу виділити фактори формування ефективності виробництва сільськогосподарської продукції, а також створить методичне та аналітичне підґрунтя для прийняття відповідних управлінських рішень на мікрорівні.

Виклад основного матеріалу. Ефективність сільського господарства – результативність господарської та фінансової діяльності суб'єктів господарювання, здатних забезпечувати високі показники продуктивності

праці, зниження собівартості, зростання рентабельності, врожайності сільськогосподарських культур та ін. [1].

Нині гостро стоїть питання в умовах дефіциту ресурсно – технологічного потенціалу та використання застарілих засобів праці в аграрному секторі економіки, нарощування обсягів виробництва круп. Тому важливим є питання підвищення ефективності виробництва продукції на основі розвитку інтеграційних зв'язків.

За оцінками експертів, низький рівень конкурентоспроможності сільського господарства став наслідком дії низки чинників, серед яких: погіршення соціально-економічних умов господарювання, недостатнє забезпечення засобами виробництва й недотримання, у зв'язку з цим, вимог технології вирощування культур, а також збільшення собівартості продукції (підвищення цін на пестициди, мінеральні добрива, паливно-мастильні матеріали, насіння тощо). Більш повне використання потенційних можливостей культур по досягненню високої їх врожайності забезпечить високий економічний ефект [2].

Зіставлення продукції з ресурсами і витратами характеризує його результативність, яка виражається категорією - економічна ефективність виробництва. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах його послідовної інтенсифікації неможливо без об'єктивної оцінки різних явищ, що мають місце в сільському господарстві. Необхідно виділити конкретні показники, що відображають вплив різних чинників на процес виробництва. Система показників дозволяє провести комплексний аналіз і зробити достовірні висновки про основні напрями підвищення економічної ефективності виробництва. На основі цього можна конкретизувати головні критерії (приватні, специфічні), дати узагальнену кількісну та якісну характеристику економічних процесів, пов'язаних з ефективністю виробництва.

Для оцінки економічної ефективності сільськогосподарського виробництва використовуються як натуральні, так і вартісні показники. Важливість врожайності, як економічного показника полягає в тому, що вона

відбиває ступінь і ефективність використання землі. Слід зазначити що рівень урожайності безпосередньо впливає на величину інших показників. Розглянемо динаміку основних показників виробництва гречки в Україні (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка посівних площ, валового збору та врожайності гречки в Україні

Показник	Роки							
	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011
Зібрана площа, тис.га.	447,6	528,9	396,2	310,1	281,8	254,3	198,6	286
Валовий збір, тис.ц.	3405,4	4806,2	2747,3	2174,3	2406,1	1885,8	1336,6	2820
Урожайність, ц/га.	7,6	9,1	6,9	9,0	8,5	7,4	6,7	9,9

Джерело: за даними Державного комітету статистики України

Протягом кількох останніх маркетингових років нестача гречаної крупи на ринку України є наслідком різкого зменшення посівних площ. Дослідження динаміки її виробництва за останнє десятиліття показує, що починаючи з 2000 року площі посіву гречки щорічно скорочуються. За даними Державного комітету статистики України у 2005 році зібрана площа становила 396,2 тис.га., в 2008 році вона зменшилась на 28,9 %, а у 2011 році площі збору цієї культури становили всього 286 тис.га., що на 46 % менше ніж у 2000 році, відповідно і її валовий збір скоротився на 41,3 %.

За останні декілька десятиріч у світі спостерігається стабільний ріст виробництва зерна гречки, яке поряд із рисом і просом є однією з найбільш важливих круп'яних культур. Зважаючи на те, що Україна поряд із Росією, Китаєм, Польщею, Францією, США та Бразилією є основним виробником зерна гречки та споживачем гречаної продукції, особливо гостро стоїть питання інтенсифікації її вирощування за рахунок впровадження у виробництво і суворе дотримання нових технологій [3]. Підвищення економічної ефективності сільського господарства передбачає збільшення виробництва і підвищення якості сільськогосподарської продукції при одночасному зменшенні затрат праці і матеріальних засобів на одиницю продукції. В сучасних умовах сільське господарство розвивається переважно на основі інтенсифікації, що є основним джерелом підвищення його економічної ефективності.

В Кіровоградській області сконцентровано 2 млн. га. земель сільськогосподарського призначення, або 4,9 % загальної площі сільськогосподарських угідь України. Економічні показники Кіровоградської області свідчать про виражений аграрно-індустріальний напрям розвитку. Сільським господарством створюється близько 25 - 30 % валової доданої вартості області. Головною складовою структури аграрного ринку є виробництво зерна, а проблеми формування ринку круп'яних культур знаходяться на другому плані. Основні показники в виробництві гречки в Кіровоградській області наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка основних показників виробництва гречки у сільськогосподарських підприємствах Кіровоградської області

Показники	Роки					2011р. до 2007р.,%
	2007	2008	2009	2010	2011	
Урожайність, ц/га.	5,6	8,5	9,3	6,7	10,5	187,5
Посівна площа, тис. га.	31,3	18,5	18,1	14,5	14,6	46,6
Площа збору урожаю, тис. га.	25,0	16,3	11,1	8,2	11,7	46,8
Валовий збір, тис.ц.	140	138	103,6	54,9	123,3	88,1
Реалізовано, тис.ц.	80	69	94,7	67,3	52,1	65,1
Передано переробним підприємствам, тис.ц.	87	64	91,5	66,0	49,4	56,8

Джерело: за даними Державного комітету статистики України в Кіровоградській області

Варто відмітити, що в період кризових явищ в сільському господарстві України виробництво гречки стало збитковим і в Кіровоградській області. В 2011 році виробництво та урожайність її збільшились порівняно з попередніми роками, але це підвищення не було досить значним і не мало великий вплив на ефективність виробництва гречки. Зазначимо позитивні результати: в 2011 році урожайність гречки по Україні становила 9,9 ц/га., а в Кіровоградській області була на 0,6 ц/га. більше і досягла 10,5 ц/га. Невисокі економічні показники

виращування даної сільськогосподарської культури пов'язані також з управлінськими факторами: внаслідок великого попиту на гречку в 2010 році, середні ціни її реалізації зросли більше ніж на половину.

Недивлячись на важливе народогосподарське значення гречки, вона займає другорядне місце порівняно з іншими сільськогосподарськими культурами, так як має низьку врожайність. Нині, основним фактором, що впливає на об'єм її виробництва є зниження посівних площ при низькому урожаю. У зв'язку з цим виникає необхідність виявлення всіх факторів, які сприяють збільшенню валового збору [4].

Таблиця 3

Місце гречки в економіці сільськогосподарських підприємств Кіровоградської області

Показники	Роки				В середньому
	2008	2009	2010	2011	
Посівна площа, тис. га.	1104,3	1011,8	1006,8	1021,8	1036,2
в т.ч. гречки, тис.га.	18,5	18,1	14,5	14,6	16,4
Питома вага посівів гречки в загальній посівній площі, %	1,67	1,79	1,44	1,49	1,6
Урожайність, ц/га.	7,4	5,7	3,8	8,4	6,4
Валовий збір, тис. ц.	138	103,6	54,9	123,3	104,9
Реалізовано гречки, тис. ц.	69	94,7	67,3	52,1	70,8
Середня ціна реалізації 1ц. грн	141,4	143,31	353,24	486,53	255,8
Виручка від реалізації продукції рослинництва, млн. грн.	2497,35	2611,05	3863,21	4527,85	3374,8
Виручка від реалізації гречки, тис. грн.	9756,6	13571,4	23773,0	25348,2	18112,3
Питома вага виручки від реалізації гречки в загальній сумі реалізованої продукції рослинництва, %	0,39	0,52	0,61	0,56	0,52

Джерело: за даними Державного комітету статистики України в Кіровоградській області

В області питома вага посівів гречки в загальній площі посівів є низькою та спостерігається тенденція до подальшого її зменшення. Сума виручки від реалізації гречки в загальному обсязі чистого прибутку також є незначною. В період 2009 – 2010 рр. в два рази збільшилася ціна реалізації 1 центнера гречки, а в 2011р. зросли на 133,29 грн/ц. порівняно з попереднім. В області

вирощуванням гречки займаються далеко не всі сільськогосподарські підприємства. Наприклад, якщо валове виробництво гречки на Кіровоградщині в 2011 році становить 123,3 тис. ц. то лише у Новоукраїнському районі її вироблено 24,12 тис. ц. (19,56 % всього збору по області), а реалізовано в даному районі 20,85 % з усього продажу даних круп. Така нерівномірність її виробництва по території області пов'язана з багатьма факторами. Основні із них це низька урожайність даної круп'яної культури та невисокі ціни реалізації гречки.

Основною причиною зниження обсягів виробництва гречки є незацікавленість товаровиробників у її вирощуванні. Як свідчить аналіз економічної ефективності за останні роки з прибуткової культури вона перейшла у категорію збиткових. За оцінками експертів, низький рівень економічної ефективності вирощування гречки став наслідком дії низьки чинників, серед яких погіршення соціально-економічних умов господарювання, недостатнє забезпечення матеріально-технічними засобами виробництва й недотримання у зв'язку з цим вимог технології вирощування культури, а також збільшення собівартості продукції [5].

В перспективі підвищення конкурентоспроможності виробництва гречки необхідно пов'язувати з подальшим збільшенням обсягів виробництва продукції і зменшення витрат на її одиницю, що передбачає вирішення комплексу таких основних заходів: поліпшення використання землі, підвищення її родючості; впровадження комплексної механізації і автоматизації виробництва; поглиблення спеціалізації і концентрації виробництва на основі міжгосподарської кооперації і агропромислової інтеграції; раціональне використання виробничих фондів і трудових ресурсів; впровадження інтенсивних і ресурсозберігаючих технологій та індустріальних методів виробництва; підвищення якості і збереження виробленої продукції; широке використання прогресивних форм організації виробництва і оплати праці; розвиток сільськогосподарського виробництва на основі різноманітних форм власності і

видів господарювання і створення для них рівних економічних умов, необхідних для самостійної та ініціативної роботи.

На українському ринку проявляється ще одна, не властива цивілізованим ринкам інших країн, тенденція - недостатнє фінансове забезпечення життєвого рівня значної категорії людей, що стає причиною активізації попиту споживачів на продукцію нижчої якості, але дешевшу. Це стосується, в перше чергу, круп, борошна, хліба, макаронів. Удосконалення цінових відносин на ринку зерна має відбуватися у напрямку узгодження економічного результату на всіх ділянках отримання та переробки зерна на кінцевий продукт, щоб не допускати надмірного прибутку в одній ланці за рахунок його критичного зниження в другій. В іншому випадку порушиться баланс ринкового обігу зерна та виникнуть проблеми щодо достатнього забезпечення попиту.

Висновки. У підвищенні конкурентоспроможності гречки пріоритетним напрямом повинне стати впровадження інтенсивних технологій вирощування, що приведе до підвищення її урожайності. Основними концептуальними положеннями розвитку виробництва круп'яних культур мають бути: підвищення родючості ґрунтів, збереження та ефективного використання ресурсів, стабілізація і нарощування обсягів виробництва, зменшення собівартості, підвищення якості та розширення асортименту продукції, налагодження взаємозв'язків між сільськогосподарськими підприємствами і підприємствами ринкової інфраструктури.

Список використаної літератури:

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
2. Ульянченко О. В. Зерно-круп'яне виробництво як важіль підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств /О.В. Ульянченко // Агроінком. – 2009. - № 9 – 12. – с. 9-13.

3. Ляшенко В.В. Оцінка адаптивного потенціалу сортів гречки в умовах Лісостепу України / В.В. Ляшенко, О.В. Тригуб // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2009. - №4. – 260с.

4. Якупова Р.А. Экономическая эффективность возделывания гречихи / Р.А. Якупова // Аграрная наука. – 2009. - №1. – с. 5.

5. Камінська А.І. Проблеми формування та розвитку ринку круп'яних культур в Україні / А.І. Камінська // Економіка АПК. – 2011. - №8. –182 с.

Summary.

Setting goals: *Modern aspects of economic restructuring of Ukraine prove that the problem of search for effective basis of the development of the agrarian sector and farm enterprises particularly is one of the most burning and controversial problems which need urgent solving.*

Despite the great significance of buckwheat for the country's economy, it takes a minor place in comparison with other crops due to its lower yield capacity. At present the main factor influencing its production volume is smaller areas under buckwheat combined with its lower productivity.

Research results: *The improvement of economic efficiency of agriculture expects the increase of production and higher quality of agricultural produce with simultaneous decrease of labor intensity and resource inputs per product unit. The solution of this problem is closely connected with further overall intensification of agricultural production in the course of which the increase of crop productivity will be ensured. In modern conditions agriculture is developing mainly on the basis of intensification which is the major source of increasing its economic efficiency.*

The main reason for smaller volumes of buckwheat production is lower interest of farm producers in its growing. The analysis of economic efficiency testifies that during recent years it has turned from profit making crop to unprofitable one. According to experts' viewpoints the low level of economic efficiency of buckwheat growing is the result of the impact of several factors such as worsening of social-economic conditions of farming, poor supply with material and technical means of production and consequently, disregard of the requirements for the technology of buckwheat growing as well as the increase of its production cost.

Conclusions: *The introduction of intensive technologies of buckwheat production which will lead to its increased productivity is the priority direction in improving its competitiveness. The main conceptual provisions for the development of cereal crop production should be: improvement of soil fertility, preservation and efficient use of resources, stabilization and increase of production volumes, reduction of production cost, higher quality and wider range of products, establishment of interrelationships between farm and market infrastructure enterprises.*

Key words: *economic efficiency, crop capacity, cereals crops, competitiveness.*